

กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมสำหรับถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแชง

จ.เพชรบุรี

The Participatory Design for

Klongkrachang Cultural Street, Phetchaburi Province

รับบทความ	13/05/2567
แก้ไขบทความ	25/07/2567
ยอมรับบทความ	06/08/2567

รชา ถาวระ

หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันอาศรมศิลป์

Racha Thavara

Department of Architecture, Arsom Silp Institute of the Arts

racha@arsomsilp.ac.th

บทคัดย่อ

เพชรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดี และเป็นเมืองท่าทางการค้าที่สำคัญในสมัยอยุธยา ความรุ่งเรืองและมั่งคั่งของเมืองทำให้เพชรบุรีอุดมไปด้วยมรดกวัฒนธรรมที่หลากหลายโดยเฉพาะ “ศิลปกรรมสกุลช่างเพชรบุรี” ที่มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ และมีการสืบสานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่การพัฒนาเมืองตั้งแต่การตัดถนนเพชรเกษมเพื่อเลี่ยงเมืองเพชรบุรี ตลอดจนการขยายตัวของเมืองที่ทำให้ย่านการค้าและที่อยู่อาศัยใหม่กระจายออกจากย่านเมืองเก่า ส่งผลให้ย่านการค้าเดิมถูกลดบทบาทลง เศรษฐกิจซบเซา ร้านค้าดั้งเดิมปิดตัวลง ย่านที่อยู่อาศัยโดยรอบเหลือเพียงผู้สูงอายุ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในย่านขาดชีวิตชีวา สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงกับมรดกวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าเพชรบุรี มรดกวัฒนธรรมหลายอย่างขาดการสืบสาน พื้นฟู และอนุรักษ์ที่เหมาะสม

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแชงเป็นกรณีศึกษา 2) ศึกษาปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (participatory action research) ผ่านกระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ประกอบด้วยการสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานและชุมชนในย่านเมืองเก่าเพชรบุรี เวทีประชาคม ประชุมกลุ่มย่อย และจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนในรูปแบบของ “การจัดทำแนวทางการออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแชง” เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนในชุมชน โดยปัจจัยความสำเร็จ คือการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมสำรวจ ร่วมคิด ร่วมระดมความคิดเห็น ร่วมออกแบบ ร่วมทดลองทำ และร่วมตัดสินใจ ในส่วนของปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม คือการที่ชุมชนมีประเด็นปัญหาร่วมกันในด้านมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่โดยร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนผ่านกระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเข้าใจปัญหา และเห็นคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่จึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาฟื้นฟู ดูแล และบริหารจัดการพื้นที่ด้วยตัวเอง สามารถผลักดันโครงการกับหน่วยงานท้องถิ่นและภาครัฐ เกิดการสนับสนุนงบประมาณในการผลักดันให้เกิดรูปธรรม ผลของการศึกษานี้จะสามารถใช้เป็นตัวอย่างแนวทางในการฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมของย่านชุมชนเก่าอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

คำสำคัญ: ถนนสายวัฒนธรรม ถนนคลองกระแชง ย่านเมืองเก่าเพชรบุรี กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม

Abstract

Phetchaburi is an ancient city with a long history that dates back to the Dvaravati period. It was one of the most important trading ports during the Ayutthaya era, making it enrich with wealth and cultural diversity. “Phetchaburi crafted arts” have been known for their uniqueness and passed down through generations. However, the cutting of Petchkasem Road to bypass Phetchaburi City, along with the expansion of urban development away from the old town area, has resulted in several challenges. These include the reduction of the original commercial areas, a decline in the local economy, and an increase in the number of older residents in the community. As a result, the area's way of life may seem less vibrant. This directly affects the cultural heritage of Phetchaburi Old City. Many cultural heritage items lack proper inheritance, restoration, and conservation. To address this, the researcher chose the area around Khlongkrachang Street, a small but historically significant road in the heart of Phetchaburi Old Town, as a case study. This area is rich in traditional cultural heritage, evident in its architecture, art, and traditional ways of life. However, it faces the problems mentioned above. Fortunately, there is a growing awareness among leaders and community members about the importance of restoring cultural heritage and revitalizing the community's traditional way of life.

The objectives of this article are: 1) to study the participatory design process, using the case study of The Participatory Design for Klongkrachang Cultural Street, and 2) to study the factors that facilitate participation by using the Participatory Action Research (PAR) method through the planning process in community conservation and restoration. This includes site surveys, interviews with representatives of agencies and communities in the old town of Phetchaburi, Public forums, Focus Group, and organizing activities with the community.

The study found that the planning process for community conservation and restoration in the form of "Creating a Design Approach for the Khlongkracheang Cultural Street" was satisfactory to all parties involved, especially the community members. The success factor was the creation of participation at every step, from jointly surveying, brainstorming, designing, experimenting, and decision-making. Key factors facilitating participation included the community's shared issues regarding cultural heritage in the area, with mutual learning and exchange through various processes and tools. This helped the community understand the problems and recognize the importance of their cultural heritage, leading them to form groups to restore, care for, and manage the area independently. They could push the project with local and governmental agencies, gaining budget support for tangible outcomes. This study's results can serve as a model for cultural heritage restoration in other old communities with similar contexts.

Keywords: *Cultural Street, Khlongkrachang Street, Phetchaburi old town, participatory design*

บทนำ

เพชรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่โบราณตั้งแต่สมัยทวารวดี เมืองเพชรบุรีได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ตั้งแต่ 700 ปีก่อน ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยที่แสดงให้เห็นว่า เพชรบุรีเป็นบ้านเมืองที่มีคนอยู่อาศัยเป็นชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมืองเพชรบุรีในฐานะเมืองทำการค้ามาตั้งแต่โบราณ ความมั่งคั่งที่เกิดจากการเป็นเมืองซึ่งอยู่บนเส้นทางการค้าขายโดยเฉพาะในสมัยอยุธยา ทำให้ผู้คนมีกินมีใช้ มีการก่อสร้างวัดวาอารามมากมาย เกิดการรังสรรค์งานศิลปะต่าง ๆ หลากแขนง จนถือกันว่าเพชรบุรีเป็นเมืองดั่งศิลาของงานช่างสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันจนได้รับการขนานนามว่าเป็น “อยุธยาที่มีชีวิต” หลังปี พ.ศ. 2539 การตัดถนนเพชรเกษมซึ่งเป็นเส้นทางหลักสายใหม่มุ่งสู่ภาคใต้ทำให้ย่านเมืองเก่าเพชรบุรีที่เคยเป็นเส้นทางหลักในการค้าและคมนาคมลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัด แม่น้ำเพชรบุรีที่เคยเป็นเส้นทางในการขนส่งสินค้าจากต่างอำเภอถูกเปลี่ยนเป็นทางบก ย่านเมืองเก่ามีถนนหนทางขนาดเล็กไม่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองได้ ทำให้เมืองใหม่ที่เกิดขึ้นจึงกระจายออกสู่พื้นที่โดยรอบ ย่านการค้าเดิมที่เคยเป็นศูนย์กลางชบเซาหลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นส่งผลต่อมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่ ถนนคลองกระแซง ถนนสายเล็ก ๆ ริมน้ำเพชรบุรี มีจุดเริ่มต้นจากถนนสุวรรณภูมิหน้าวัดมหาธาตุวรวิหาร สิ้นสุดที่หลังจวนผู้ว่าราชการจังหวัด ในอดีตถนนเส้นนี้เป็นเส้นทางสัญจรหลักของผู้คนฝั่งคลองกระแซงและฝั่งตลาดริมน้ำ บ้านเรือนสองฝั่งถนนเป็นของเจ้านายและขุนนางในสมัยก่อน นอกจากนี้ถนนคลองกระแซงยังเป็นแหล่งรวบรวมงานศิลปกรรม งานช่างต่าง ๆ ความเปลี่ยนแปลงในย่านเมืองเก่า ทำให้ถนนคลองกระแซงเงียบเหงาลงเหลือเพียงผู้สูงอายุ บ้านเก่าถูกรื้อปรับเปลี่ยนเป็นตึกแถว ศิลปกรรมและภูมิปัญญาเชิงช่างขาดการสืบสาน และเก็บรักษาที่เหมาะสม มรดกวัฒนธรรมเหล่านี้กำลังเลือนหายไปจากเมืองเพชรบุรี

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษากระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม ที่ใช้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับระดับ เทคนิค-วิธีการมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบเพื่อสร้างให้เกิดแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านเมืองเก่าเพชรบุรี และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมเป็นเจ้าของ เพื่อสร้างให้เกิดรูปธรรมของการพัฒนาย่านเมืองเก่าเพชรบุรีในบริบทเมืองวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

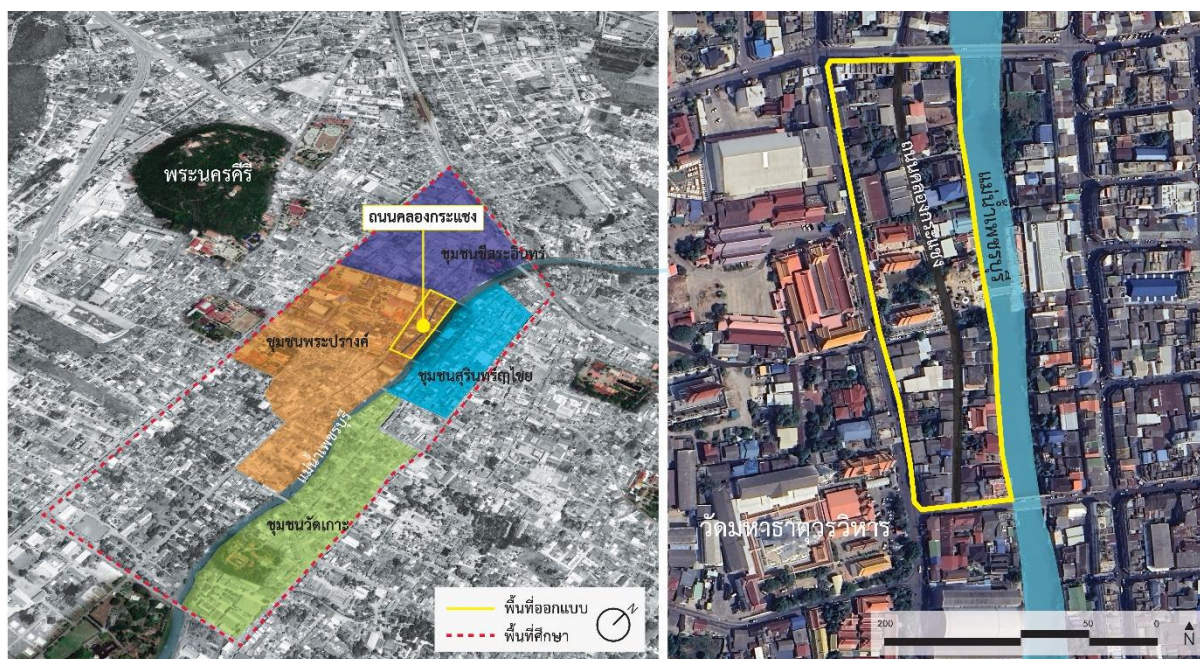
1. เพื่อศึกษากระบวนการการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษา การจัดทำแนวทางการออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแซง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม เพื่อสรุปเป็นข้อเสนอแนะสำหรับใช้ในกระบวนการฟื้นฟูชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนบริเวณย่านเมืองเก่าเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ในพื้นที่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนพระปรางค์ ชุมชนสุรินทร์ฤทัย ชุมชนชีสระอินทร์ และชุมชนวัดเกาชะ ดังภาพ 1

ขอบเขตด้านประชากร

- ผู้มีส่วนได้-เสียหลัก ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนพระปรางค์ (บริเวณถนนคลองกระแซง) ประมาณ 30 คน (จากจำนวนผู้มีส่วนได้-เสียหลัก 50 หลังคาเรือน)
- ผู้มีส่วนได้-เสียรอง ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนสุรินทร์ฤทัย และชุมชนวัดเกาชะ ประมาณ 15 - 20 คน
- กลุ่มอื่นๆ ประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว และภาคีเครือข่ายกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในพื้นที่

ภาพ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา และขอบเขตพื้นที่ออกแบบ (ดัดแปลงภาพจากโปรแกรม Google Earth)

ระเบียบวิธีวิจัย

- ศึกษาความหมายและรายละเอียดเนื้อหาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับระดับ เทคนิค-วิธีการมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบ
- ศึกษาตัวอย่างเมืองทั้งในและต่างประเทศที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
- ลงพื้นที่สำรวจ สังเกต และเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันที่สำคัญของย่านเมืองเก่าเพชรบุรี
- สัมภาษณ์หน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และตัวแทนชุมชนในย่านเมืองเก่าเพชรบุรี
 - ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น เช่น เทศบาลเมืองเพชรบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี สำนักงานทรัพยากรส่วนพระมหากษัตริย์จังหวัดเพชรบุรี สถานศึกษาในพื้นที่ และภาคีเครือข่ายทางด้านศิลปวัฒนธรรม
 - ตัวแทนชุมชนภายในเขตย่านเมืองเก่าเพชรบุรี 4 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนพระปรางค์ ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนสุรินทร์ฤๅไชย ชุมชนชีละอินทร์
- วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา จัดประชุมสาธารณะ (public hearing) เพื่อนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
- จัดกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมเพื่อวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
- จัดกิจกรรมทดลองแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
- สรุปผลการศึกษา

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน (ซูวิทย์ สุฉฉายา, 2552) เป็นกระบวนการวางแผนที่มีลักษณะการดำเนินการที่เป็นขั้นเป็นตอน ช่วยให้การแก้ปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ซึ่งมีเรื่องที่เกี่ยวข้องมากและเนื้อหาสลับซับซ้อน ดังนั้นการอนุรักษ์ในระดับเมืองหรือบริเวณใดบริเวณหนึ่งของเมือง จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินการในลักษณะกระบวนการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาโดยมีการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน สรุปได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- **ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล** การศึกษาความเป็นมาของพื้นที่โครงการและพื้นที่เกี่ยวเนื่องทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม สังคมและเศรษฐกิจ
- **ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพของเมืองเพื่อสรุปประเด็น และลำดับความสำคัญของข้อมูลเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมือง
- **ขั้นการกำหนดเป้าหมายมาตรการและแนวทางการออกแบบ** เป็นขั้นตอนการสร้างกรอบสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการวิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ
- **ขั้นการออกแบบ** เป็นขั้นตอนการออกแบบที่ทำการวางผังออกแบบทั้งในส่วนที่เป็นงานระดับเมือง และในระดับบริเวณที่ประกอบด้วยแผนงานโครงการ รวมทั้งประมาณการค่าใช้จ่ายของโครงการทั้งหมด
- **ขั้นการนำไปปฏิบัติ** เป็นการนำแผนที่ได้วางไว้ไปปฏิบัติ นำเอาโครงการจากขั้นการออกแบบไปดำเนินการต่อด้วยการจัดวางแผนบริหารจัดการที่กำหนดผู้รับผิดชอบ งบประมาณ ตลอดจนวางมาตรการมาควบคุมให้เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Arnstein, 1969: 216-224) เสนอว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง มี 8 ระดับ ประกอบด้วย ระดับถูกจัดกระทำ (manipulation) ระดับการชี้แจง (therapy) ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (informing) ระดับการปรึกษาหารือ (consultation) ระดับการปลอบใจ (placation) ระดับความร่วมมือ (partnership) ระดับอำนาจและการเป็นตัวแทน (delegated power) และระดับการควบคุมโดยประชาชน (citizen control) และได้แบ่งการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ระดับ ให้เป็น 3 ชั้น ได้แก่

- ระดับที่ 1-2 ถือว่ายังไม่มีส่วนร่วม ไปจนถึงมีส่วนร่วมน้อย Non participation
- ระดับที่ 3-5 ถือว่ามีส่วนร่วมพอสมควร หรือ Degree of tokenism
- ระดับที่ 6-8 ถือว่ามีส่วนร่วมสูง หรือ Degree of citizen power

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2527: 272-273; วิรัช นิภาวรรณ, 2530: 61-63; อคิน รพีพัฒน์, 2527: 104-111) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนร่วมตัดสินใจและปฏิบัติงาน 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

แนวคิดวิธีการ-เทคนิคของการมีส่วนร่วม (ซูวิทย์ สุฉายา, 2552) กล่าวถึง (participation techniques) ที่มีอยู่หลายวิธีการโดยมีเทคนิคในแต่ละวิธีการใช้จากระดับการมีส่วนร่วมจากน้อยไปมาก ดังนี้

- **วิธีการสร้างจิตสำนึก** เพื่อสร้างความเข้าร่วมต่อการอนุรักษ์ เห็นคุณค่า ด้วยเทคนิค การจัดนิทรรศการ วิทยุชุมชน การเดินสาย การสัญจรอธิบายความ การประชาสัมพันธ์โดยสื่อที่เหมาะสม
- **วิธีทางอ้อม** เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมทางอ้อม ด้วยเทคนิค การเก็บข้อมูล การสอบถามความคิดเห็น ฯลฯ
- **วิธีกลุ่มปฏิสัมพันธ์** เพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะกลุ่มที่จัดว่า มีความเข้มข้น ทำกันในลักษณะกลุ่มสนทนา (focus group) เหมาะต่อการใช้เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การตัดสินใจ การให้ข้อสรุป
- **วิธีปลายเปิด** เพื่อการมีส่วนร่วมในลักษณะกลุ่ม แต่สำหรับผู้คนกลุ่มใหญ่ในลักษณะรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public hearing) การประชุมสาธารณะ (public forum)
- **วิธีระดมสมอง** เพื่อการมีส่วนร่วมในลักษณะกลุ่มขนาดเล็ก 6-12 คน ที่มักแบ่งตามกลุ่มทักษะ อาชีพ เทคนิคของวิธีระดมสมองอาศัยลักษณะของ Group process ที่ต้องการให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยพยายามเฉลี่ยเวลาให้เท่ากัน และหลีกเลี่ยงการชี้นำ

กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกรณีศึกษาโครงการที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนย่านเมืองเก่าเพชรบุรี กล่าวคือ เป็นเมือง หรือย่านเก่าที่มีกระบวนการวางแผน/พัฒนาเมืองเพื่อบริรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับปานกลาง-สูง เพื่อนำมาวิเคราะห์กระบวนการวางแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน โดยมีผลจากการศึกษา ดังนี้

กรณีศึกษาถนน Glass Street เมืองชัตตานูก้า รัฐเทนเนสซี ประเทศสหรัฐอเมริกา (GHC 10 years in the neighborhood, 2022) ในปี ค.ศ. 1970 เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่รุ่งเรือง แต่ประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำจนกลายเป็นเมืองร้าง ในปี ค.ศ. 1980 ภาครัฐให้ทุนให้การเข้าร่วมกับผู้นำของเมืองในการฟื้นฟูเมือง มีการจัดเวทีสาธารณะเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาเมือง และแบ่งการพัฒนาเป็น 6 พื้นที่ หนึ่งในนั้น คือการฟื้นฟูถนน Glass Street เป็นหนึ่งในการฟื้นฟูถนนสายหลักที่ปัจจุบันรกร้าง สกปรก และมีเหตุอาชญากรรมสูง การฟื้นฟูใช้กระบวนการ Placemaking ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเมืองร่วมกัน โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มคนทำงานชื่อว่า “GHC (Glasshousecollective)” ที่เข้ามาฟื้นฟูพื้นที่โดยการปรับปรุงอาคารร้างเป็นสำนักงานและพื้นที่กิจกรรม มีการจัดการพูดคุยกับคนในย่านเพื่อหากิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อฟื้นฟูชุมชน มีการทำงานร่วมกับศิลปินท้องถิ่นเพื่อจัดกิจกรรมทางศิลปะเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง สุดท้ายมีจัดทำแผนการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดขึ้นจากชุมชนเพื่อนำเสนอภาครัฐ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการตามแผน ทำให้ Glass Street กลับมามีชีวิตชีวาทันที

กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ปูน เทียงบุรณธรรม, 2555) ปี พ.ศ. 2530 เมืองแม่ฮ่องสอนได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ผลกระทบหลัก ๆ จากการเติบโตของการท่องเที่ยวที่รวดเร็ว คือปัญหาด้านขยะ ความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำให้เทศบาลเมือง มหาวิทยาลัย และชาวเมืองจึงร่วมกันหาแนวทางเพื่อจะรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเมืองเอาไว้ ในปี พ.ศ. 2552 มีความพยายามที่จะผลักดันให้ทั้งเมืองเป็น “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” โดยมีการจัดกิจกรรม และสร้างกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ตามนโยบาย ในส่วนของกระบวนการพัฒนาเมืองทางเทศบาลมีด้านวิชาการในการทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนกลายเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตอย่างเต็มรูปแบบ และมีวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนทำการวิจัยด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาจะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของนักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน และกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้ชุมชนเข้าใจคุณค่าของต้นทุนของวัฒนธรรม เกิดเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน และเกิดแผนงานที่ถูกผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะ

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง พบว่า กระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากทางภาครัฐ นักวิชาการภายนอกเป็นผู้จัดกระบวนการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมรับทราบข้อมูล ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ยิ่งกระบวนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูงมากขึ้นจะส่งผลต่อโครงการให้เกิดรูปธรรมตามแนวทางพัฒนานั้น ๆ เกิดการวางแผนในระยะยาว และเกิดกลุ่มตัวแทนภาคประชาชนร่วมดูแลรักษา ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ภาครัฐทำให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์กระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และสรุประดับการมีส่วนร่วมรวมถึงวิธีการ-เทคนิคการมีส่วนร่วมสำหรับกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดูตาราง 1

ตาราง 1 ขั้นตอนการดำเนินงาน ระดับการมีส่วนร่วมและวิธีการ-เทคนิคการมีส่วนร่วมสำหรับกระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน

ขั้นตอน	ระดับของการมีส่วนร่วม	วิธีการ - เทคนิคการมีส่วนร่วม
1. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ระดับ 1 - 2)	ระดับ 1 ร่วมรับทราบข้อมูล หน่วยงานเป็นผู้สื่อสารให้ประชาชนรับทราบข้อมูล	นิทรรศการ วิทยุชุมชน จัดหมายข่าว วิทยุทัศน์ แผ่นพับ
2. การวิเคราะห์ข้อมูล (ระดับ 2 - 3)	ระดับ 2 ร่วมให้ข้อมูลและความคิดเห็น หน่วยงานเป็นผู้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชน	การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การเดินสำรวจ การสอบถามทัศนคติ ความคิดเห็น
3. การกำหนดเป้าหมายมาตรการและ แนวทางการออกแบบ (ระดับ 2 - 3)	ระดับ 3 ร่วมปรึกษาหารือ หน่วยงานเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมอภิปราย มีมติเพื่อให้ผู้มีอำนาจพิจารณาประกอบการตัดสินใจ	กลุ่มสนทนา (focus group) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public hearing)
4. การออกแบบ (ระดับ 3 - 4)	ระดับ 4 ร่วมตัดสินใจ หน่วยงานและประชาชนมีบทบาทเท่าเทียมกัน สนับสนุนและปฏิบัติงานร่วมกัน มติในที่ประชุมมีผลผูกพันต่อการตัดสินใจ	การประชุมระดมสมอง (brain storming) ของกลุ่มที่มีอำนาจตัดสินใจ
5. การนำไปปฏิบัติ (ระดับ 4 - 5)	ระดับ 5 ตัดสินใจเอง ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจทั้งหมด หน่วยงานเป็นผู้สนับสนุน	การจัดการตนเอง ประชามติ

หมายเหตุ : ระดับการมีส่วนร่วม ระดับ 1 = น้อย, ระดับ 2-3 = ปานกลาง, ระดับ 4-5 = สูง

ที่มา: ผู้วิจัย

ผลการศึกษา

การดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

- กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม ใช้เวลา 2 ปี 1 เดือน (พฤษภาคม พ.ศ. 2555 – เมษายน พ.ศ. 2557)
- การผลักดันให้เกิดรูปธรรมของการออกแบบ ใช้เวลา 9 ปี (พ.ศ. 2559-2566)

กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม ใช้ระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 2 ปี 1 เดือน (พฤษภาคม พ.ศ. 2555 – เมษายน พ.ศ. 2557) แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเข้าสัมภาษณ์หน่วยงานท้องถิ่น การเดินสำรวจ การสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนแบบไม่เป็นทางการ และการจัดกิจกรรมร่วมกับเยาวชน ดังนี้

- **การสัมภาษณ์หน่วยงานท้องถิ่น** ได้แก่ ตัวแทนเทศบาลเมืองเพชรบุรี ตัวแทนสำนักงานทรัพยากรส่วนพระมหากษัตริย์จังหวัดเพชรบุรี ตัวแทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี ตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองเก่าที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง แต่ยังขาดการวางแผนการพัฒนาเมืองที่เหมาะสม ในฐานะหน่วยงานท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการเนื่องจากเป็นบทบาทหน้าที่หลักของแต่ละหน่วยงานในการดูแลเรื่องศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาเมือง
- **การเดินสำรวจและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ** ผู้วิจัยเดินเท้าสำรวจพื้นที่ย่านเมืองเก่าเพชรบุรี ใน 4 ชุมชน คือชุมชนพระปรางค์ ชุมชนสุรินทร์ฤๅไชย ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนชีสระอินทร์ จากการสำรวจพบว่า ในพื้นที่ย่านเมืองเก่ามีมรดกวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และไม่ได้หลงเหลืออยู่มาก แต่คนในชุมชนมองว่า เป็นสิ่งปกติที่เห็นอยู่ทุกวัน จากการสุ่มสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน พบว่า คนเพชรบุรีรู้สึกภาคภูมิใจมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของเมือง เช่น งานช่าง 10 หมู่ เป็นต้น แต่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับมรดกวัฒนธรรมอื่น ๆ เท่าที่ควร ในส่วนประเด็นการพัฒนาเมืองส่วนใหญ่จะให้ป็นหน้าที่ของท้องถิ่น หรือภาครัฐในการดำเนินการ

จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ประเด็นการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชน หรือการพัฒนาเมืองในย่านเมืองเก่าเพชรบุรียังเป็นการมองแบบแยกส่วน ประชาชนทั่วไปยังไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาพร้อมกับท้องถิ่น หรือภาครัฐ แต่ทุกคนมีประเด็นที่สนใจ คือการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชน รวมถึงการพัฒนาเมืองด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และเห็นคุณค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ให้มากขึ้นก่อนการชวนทุกฝ่ายมาร่วมโครงการ โดยเริ่มจากการจัดกิจกรรมเยาวชน

- **การจัดกิจกรรมเยาวชน** เป็นกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจในถิ่นฐานบ้านเกิด ให้กับเยาวชน ชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น โดยร่วมกับเยาวชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าเพชรบุรีเป็นหลัก กิจกรรมประกอบด้วยการลงสำรวจทำความรู้จักชุมชนและมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยมีวิทยากร นักประวัติศาสตร์ชุมชน นักผังเมืองร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลที่เกิดขึ้นพบว่า ชุมชนที่ย่านเมืองเก่าเริ่มเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมรอบ ๆ ตัว และเริ่มสนใจที่จะร่วมพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ในส่วนของผู้วิจัยได้รับข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ มากขึ้น

จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล สรุปได้ว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดทำให้ผู้วิจัยเห็นความพร้อมของหน่วยงานและชุมชนที่เริ่มสนใจประเด็นการพัฒนาเมืองโดยมีประเด็นร่วมกันในเรื่องของวัฒนธรรม เห็นโอกาสที่จะสร้างกระบวนการพูดคุยในขั้นต่อไป ในส่วนการมีส่วนร่วมถือว่า อยู่ในระดับ 1-2 แม้จะเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งทำให้ตัวแทนชุมชนสนใจเกิดการชักชวนคนอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อที่จะเข้าร่วมรับฟังแนวทางของโครงการในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนแรกมารวบรวม วิเคราะห์ และจัดทำข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิดีทัศน์ สไลด์นำเสนอ แผนที่ แผ่นพับ ที่สั้นกระชับและทำความเข้าใจได้ง่าย เพื่อนำกลับไปเสนอชุมชน โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยเลือกวิธีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public hearing) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างท้องถิ่น ภาครัฐ และตัวแทนภาคประชาชน และมีการจัดกลุ่มสนทนา (focus group) เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้รายละเอียด และแนวทางในการทำงานมากขึ้น

- **ประชุมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public hearing)** เป็นเวทีสาธารณะที่มีตัวแทนจากท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ และภาคประชาชน 4 ชุมชน ในย่านเมืองเก่าเพชรบุรี โดยมีผู้เข้าร่วม 50 คน ผลที่เกิดขึ้น ผู้เข้าร่วมจากทุกภาคส่วนเข้าใจข้อมูลที่ทางผู้วิจัยนำเสนอ และเห็นด้วยกับการอนุรักษ์และพื้นที่ชุมชน เกิดการพูดคุยระหว่างชุมชนกับตัวแทนท้องถิ่นในกลุ่มย่อย และเกิดข้อสรุปร่วมกัน คือต้องการพัฒนาเมืองเพชรบุรีด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นเพชรบุรีที่มีชีวิต โดยมีตัวแทนชุมชนที่สนใจเสนอเป็นตัวแทนในการทำงานร่วมกับผู้วิจัย 2 ท่าน คือ แกนนำชุมชนพระปรารค์ และแกนนำชุมชนสุรินทร์ฤไชย

จากการวิเคราะห์ในขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า หน่วยงานท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคประชาชน เข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสรุปและนำเสนอ เห็นตัวอย่างแนวทางการพัฒนาพื้นที่ และพร้อมที่จะร่วมกับผู้วิจัยในการดำเนินการในขั้นต่อไป โดยเฉพาะชุมชนที่มีความสนใจและมีความพร้อม ผู้วิจัยประเมินความพร้อมของตัวแทนชุมชนใน 2 ด้านคือ ความพร้อมของแกนนำชุมชนและความพร้อมของพื้นที่ ในส่วนการมีส่วนร่วมถือว่า อยู่ในระดับ 2-3 ผู้เข้าร่วมมีโอกาสรับทราบข้อมูล และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ท้องถิ่น ภาครัฐ และชุมชนมีโอกาสพูดคุยแสดงความคิดเห็นทำให้เกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และสิ่งที่ต้องการพัฒนาร่วมกัน โดยเฉพาะแกนนำชุมชนที่ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินงานต่อ นำไปสู่ขั้นตอนถัดไป

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการออกแบบ มีเป้าหมายเพื่อระดมความคิดเห็นจากชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้-เสียโดยตรง เพื่อร่วมกำหนดเป้าหมายและแนวทางการอนุรักษ์และพื้นที่ชุมชน โดยใช้รูปแบบกลุ่มสนทนา (focus group) เพื่อให้กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเข้มข้นขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 พื้นที่ ดังนี้

- **กลุ่มสนทนาชุมชนสุรินทร์ฤไชย (Focus Group 01)** ผู้ร่วมเข้าประชุมเป็นตัวแทนชุมชน 15 คน เป็นกลุ่มร้านค้าที่เช่าอาคารจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้เครื่องมือทางสถาปัตยกรรม

เช่น ผังบริเวณอาคาร รูปด้านอาคาร และหุ่นจำลองอาคาร เพื่อสื่อสารสร้างความเข้าใจและช่วยให้ชุมชนเห็นสภาพปัจจุบันของพื้นที่ ระบุปัญหาและความต้องการได้ตรงจุด และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเชื่อมโยงแนวทางการพัฒนาในอนาคต ผลที่เกิดขึ้นชุมชนเข้าใจกายภาพได้มากขึ้น สามารถระบุปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาได้ตรงจุด อีกทั้งยังสามารถทำความเข้าใจภาพรวมของชุมชนตนเองได้ดีขึ้น แต่ชุมชนยังไม่พร้อมดำเนินการต่อเนื่องจากยังมีข้อกังวลร่วมกัน คือสิทธิในการเข้าพื้นที่อาคารจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทำให้ข้อสรุปร่วมคือ ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเรื่องการฟื้นฟูและพัฒนา ร่วมกับผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์จากกลุ่มสนทนากลุ่มแรกสรุปได้ว่า แม้ชุมชนมีความสนใจที่จะร่วมดำเนินการ แต่ผู้วิจัยจำเป็นต้องรับฟังปัญหา หรือข้อกังวลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และให้ความสำคัญกับปัญหานั้น ๆ ในกรณีนี้ทำให้ผู้วิจัยประเมินว่า สมควรจะให้ชุมชนจัดการปัญหาสำคัญก่อน โดยคณะผู้วิจัยมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาเพื่อช่วยประสานงานกับหน่วยงาน ในส่วนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 2-3 การเลือกวิธีการกลุ่มสนทนาทำให้ชุมชนและผู้วิจัยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลได้ละเอียดขึ้น โดยมีเครื่องมือที่สำคัญคือหุ่นจำลองอาคาร ที่ช่วยให้การพูดคุยเกิดความเข้าใจที่ตรงกันทั้งสองฝ่าย โดยได้มีการจัดทำหุ่นจำลองอาคารไปใช้ในกระบวนการกลุ่มสนทนากลุ่มถัดไป

- **กลุ่มสนทนาชุมชนพระปรารค์ ครั้งที่ 1 (Focus Group 02)** มีเป้าหมายเดียวกันกับกลุ่มแรก ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยตัวแทนชุมชนพระปรารค์ที่อาศัยอยู่บริเวณถนนคลองกระแชงตั้งแต่เชิงสะพานจอมเกล้า-สะพานใหญ่ประมาณ 16 คน โดยการชักชวนของแกนนำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมสาธารณะ ภาพรวมของการพูดคุยชุมชนระบุศักยภาพของพื้นที่ ปัญหา และความต้องการได้ไปในทิศทางเดียวกัน คือบริเวณถนนคลองกระแชงมีต้นทุนวัฒนธรรมสูง แต่ปัจจุบันชุมชนเจียบเหงา ชาวชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาให้ชุมชนกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง ในส่วนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 2-3 ชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยนผ่านเครื่องมือที่ผู้วิจัยเตรียมมา และมีตัวแทนชุมชนอาสาเป็นผู้ช่วยแกนนำในการดำเนินการครั้งต่อไป

จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการออกแบบสรุปได้ว่า การประเมินความพร้อมของชุมชนจำเป็นต้องเข้าใจปัญหา สถานการณ์ของชุมชนที่เกิดขึ้นจริง การเลือกพื้นที่ที่จะพัฒนาต้องให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะสามารถกำหนดพื้นที่ในการจัดทำโครงการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 4 การออกแบบ เป็นการนำเป้าหมายและแนวทางการออกแบบที่ได้จากชุมชน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อสรุปเป็นแนวทางในการออกแบบเบื้องต้น เพื่อนำกลับไปพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อระดมความคิดเห็นกับชุมชนอีกครั้ง โดยใช้วิธีการกลุ่มสนทนา (focus group) ที่มีความเฉพาะเจาะจงขึ้น เพื่อหาแนวทางพัฒนาการตัดสินใจ และให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน

- **กลุ่มสนทนาชุมชนพระปรารค์ ครั้งที่ 2 (Focus Group 03)** ผู้วิจัยจัดทำแนวทางการฟื้นฟูชุมชนโดยจัดทำเป็นสไลด์นำเสนอ โดยสรุปประเด็นการนำเสนอ 3 ข้อ คือ 1) เป้าหมายในการออกแบบ การเชื่อมต่อเส้นทางท่องเที่ยววัดมหาธาตุฯ-ถนนคลองกระแชง-ตลาดริมน้ำ สร้างพื้นที่กิจกรรม และถนนคนเดิน ปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่สาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับมิติทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เช่น แม่น้ำเพชรบุรี สุนทรภู่ 2) แนวคิดในการออกแบบ นำเอาเอกลักษณ์เดิมที่เป็นจุดเด่นในพื้นที่ เช่น บ้านเก่า วิถีชีวิตริมน้ำ ความผูกพันกับแม่น้ำเพชรบุรี ศิลปกรรมปูนปั้น ศิลปกรรมหนังใหญ่ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ 3) ตัวอย่างการพัฒนาพื้นที่ นำเสนอทัศนียภาพจำลองก่อนปรับปรุง เทียบกับหลังปรับปรุง โดยเลือกสถานที่ที่สำคัญในชุมชนเป็นตัวอย่าง ผลการพูดคุยกับชุมชนสามารถสรุปเป้าหมายการออกแบบ คือต้องการเป็นถนนสายวัฒนธรรมเป็นถนนคนเดินที่เน้นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากกว่าการค้าขาย ในส่วนแนวคิดในการออกแบบชุมชนมีมติร่วมกันที่จะเลือกศิลปกรรมหนังใหญ่ ที่เป็นศิลปกรรมที่สำคัญในพื้นที่มาเป็นแนวคิดหลักในการออกแบบ ในส่วนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้อยู่ในระดับ 3-4 ชุมชนมีการ

แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ยอมรับฟังความคิดเห็นที่ต่างกันไป และสามารถตัดสินใจสรุปทางเลือกต่าง ๆ ร่วมกัน และพร้อมที่จะทดลองแนวทางการออกแบบในกิจกรรมเพชรบุรีติจ 2556

- **กิจกรรมเพชรบุรีติจ 2556** (กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมจัด) โดยชุมชนมีการทดลองจัดให้ถนนคลองกระแวงเป็นถนนคนเดิน การทำสะพานชั่วคราวเชื่อมตลาดริมน้ำและลานสุนทรภู่ การนำเสนออิทธิพลการแนวทางการพัฒนาชุมชนบริเวณถนนคลองกระแวง ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทำให้ชุมชนมั่นใจในเป้าหมายและแนวทางในการออกแบบ และมีโอกาสสร้างการรับรู้แนวทางการพัฒนาชุมชนให้กับหน่วยงานท้องถิ่น ภาครัฐ ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมในวงกว้าง ในส่วนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 4-5 ชุมชนและผู้วิจัยมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมออกแบบ และทดลองจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

จากการวิเคราะห์ทั้ง 2 กิจกรรมข้างต้นสรุปได้ว่า แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนในรูปแบบถนนสายวัฒนธรรมมีความเป็นไปได้ เนื่องจากได้รับการยอมรับจากชุมชนและในระดับสาธารณะ ผู้วิจัยนำแนวทางการพัฒนาในครั้งนี้กลับไปปรับปรุงแก้ไขและจัดทำรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

- **กลุ่มสนทนาชุมชนพระปรารค์ ครั้งที่ 3 (Focus Group 04)** มีเป้าหมายเพื่อนำ “แนวทางการออกแบบปรับปรุง ถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแวง” นำเสนอกับชุมชน เพื่อหาฉันทามติร่วมในการนำแนวทางการออกแบบไปนำเสนอต่อเทศบาลเมืองเพชรบุรี เพื่อผลักดันให้เกิดการสร้างรูปธรรมของการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยมีการออกจดหมายเชิญชวนผู้มีส่วนได้-เสียในพื้นที่ออกแบบให้เข้าร่วมให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ฉันทามติที่เกิดขึ้นมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ มีผู้เข้าร่วมทั้งหมดประมาณ 50 คน โดยมีตัวแทนชุมชนเข้าร่วม 38 คน (จากพื้นที่ออกแบบ 50 หลังคาเรือน) นอกจากนี้ยังมีตัวแทนจากเทศบาลเมืองเพชรบุรี ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมสังเกตการณ์ โดยมีประเด็นนำเสนอ ดังนี้

- **แนวคิดหลักในการออกแบบถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแวง** การนำเอาศิลปกรรมหนังใหญ่วัดพลับพลาชัยมาเป็นแนวคิดหลักในการออกแบบ โดยมีการประยุกต์การใช้ลวดลายของหนังใหญ่ไปใช้ออกแบบรายละเอียดส่วนต่าง ๆ เช่น ชุมประตูดงเข้า ป้ายบอกทาง โคมไฟ เป็นต้น
- **การออกแบบปรับปรุงพื้นที่ถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแวง 14 จุด** เป็นการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์อาคารและสถานที่สำคัญที่อยู่บนถนนคลองกระแวง ตามเป้าหมายในการออกแบบที่กำหนดไว้ร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้น ชุมชนมีฉันทามติเห็นชอบร่วมกัน ที่จะนำเอา “แนวทางการออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแวง” ไปนำเสนอกับหน่วยงานท้องถิ่น โดยแกนนำชุมชนจะประสานไปยังประธานชุมชนพระปรารค์ เพื่อนำโครงการเข้าไปเสนอด้วยตนเอง ในส่วนของการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 4-5 ซึ่งถือว่า อยู่ในระดับสูง ชุมชนมีการตัดสินใจร่วมกันและพร้อมที่จะเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันโครงการให้เกิดรูปธรรมของการพัฒนาพื้นที่

จากการวิเคราะห์ขั้นตอนการออกแบบสรุปได้ว่า กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดว่า แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่ผ่านมาจะสามารถเกิดขึ้นจริงได้หรือไม่ การสร้างให้เกิดฉันทามติเพื่อให้เกิดการรับรู้ในชุมชนโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมอยู่ด้วย จะสร้างความเข้าใจร่วมกัน และสร้างโอกาสให้เกิดการนำเอาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่เกิดขึ้น ผลักดันสู่ระดับนโยบายของท้องถิ่นในอนาคต

ขั้นตอนที่ 5 การนำไปปฏิบัติ มีเป้าหมายเพื่อผลักดันให้เกิดรูปธรรมของแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนทั้งใน ด้านกายภาพ กิจกรรม และการบริหารจัดการ ประกอบด้วย กิจกรรมขมตลาดย่านเก่าถนนเล้าวัฒนธรรม

- **กิจกรรม “ขมตลาดย่านเก่า ถนนเล้าวัฒนธรรม”** เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนบริเวณถนนคลองกระแวง และชุมชนบริเวณตลาดริมน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อทดลองจัดกิจกรรมถนนสายวัฒนธรรมตามแนวทางการออกแบบ 2) ทดลองใช้พื้นที่และนำเสนอแนวทางการออกแบบกับสาธารณะ โดยในส่วน

ของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ที่มีการร่วมวางแผน บริหารจัดการ การจัดงานถนนสายวัฒนธรรมร่วมกัน ในส่วนของงานวิจัย ผู้วิจัยมีการนำเอาแนวทางการออกแบบมาทดลองทำจริงในพื้นที่จำนวน 8 จุด และจัดนิทรรศการสรุปแนวทางการออกแบบปรับปรุงถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแซง ผลที่เกิดขึ้น คือ ผู้ที่เข้าร่วมงานส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางการออกแบบของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ แก่นนำและชุมชนทั้ง 2 ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นความร่วมมือของคนในชุมชน ชุมชนมีความพร้อมที่จะจัดกิจกรรมขึ้นเอง ในส่วนการมีส่วนร่วมกิจกรรมครั้งนี้อยู่ในระดับ 4-5 อยู่ในระดับสูง ทุกคนในชุมชนร่วมกันตกแต่งสถานที่ เปิดบ้านร่วมจัดกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมสามารถสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับในแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนได้ในวงกว้าง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจะได้รับการผลักดันให้เกิดรูปธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานสามารถนำแบบแผนแนวทางการพัฒนา และงบประมาณ เข้าสู่กลไกการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาได้เร็วขึ้นและตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการวิจัย การผลักดันให้เกิดรูปธรรมของการออกแบบ ใช้เวลาทั้งสิ้น 9 ปี (พ.ศ. 2558-2566) โดยจะแบ่งเป็นช่วงปี ดังนี้

ปี พ.ศ. 2558 เทศบาลเมืองเพชรบุรีสนับสนุนงบประมาณปรับปรุงภูมิทัศน์นาร่องถนนคลองกระแซงตามแนวทางการออกแบบ

ปี พ.ศ. 2559 เกิดการขยายผล 2 ชุมชน คือชุมชนสุรินทร์ฤๅไชย และชุมชนวัดเกาะ โดยใช้กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานเดียวกันกับชุมชนพระปรางค์

ปี พ.ศ. 2561-2563 เกิดการรวมตัวกลุ่มคนทำงานจัดตั้งเป็น “วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนเมืองเพชร” โดยใช้กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อม 3 ชุมชน เกิดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ

ปี พ.ศ. 2564-2565 ชุมชนสุรินทร์ฤๅไชยบริเวณซอยตลาดริมน้ำ ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี พ.ศ. 2564 เกิดการปรับปรุงภูมิทัศน์ซอยตลาดริมน้ำ

ปี พ.ศ. 2566 เทศบาลเมืองเพชรบุรีสนับสนุนงบประมาณจัดสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเพชรบุรีบริเวณตลาดริมน้ำ-ลานสุนทรภู่ตามแนวทางการออกแบบปรับปรุงถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแซง

สรุปผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษา การออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแซง ได้รับความพึงพอใจจากทุกฝ่าย เกิดมติดียอมรับร่วมกัน และมีการนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยชุมชน สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็นดังนี้

ด้านกระบวนการออกแบบ จากการดำเนินงานสามารถสรุป วิธีการ-และเครื่องมือที่สำคัญในแต่ละขั้นตอนที่สร้างให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง-สูง ทำให้กระบวนการวางแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนพัฒนาไปสู่การออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแซงได้ ดังนี้

- **ขั้นการเก็บข้อมูล** การสัมภาษณ์หน่วยงานและตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยสามารถรับรู้แนวคิดและบทบาทของแต่ละฝ่าย ทำให้สามารถประเมินและวางแผนการทำงานได้มีประสิทธิภาพ การใช้กิจกรรมเยาวชนเป็นเครื่องมือที่สร้างความเข้าใจเรื่องมรดกวัฒนธรรมให้กับชุมชนทำให้ชุมชนเริ่มเห็นคุณค่าและสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ
- **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์และจัดทำข้อมูลทางวิชาการให้ถ่ายทอดการสื่อสาร และสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในขั้นตอนนี้ การทำให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจเนื้อหากระตุ้นให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันได้

อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การจัดวงสนทนากลุ่ม (focus group) ยังช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีโอกาสได้รับฟังแนวคิดที่เห็นพ้องและเห็นต่าง สร้างให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในประเด็น การพูดคุย

- **ขั้นกำหนดเป้าหมายและแนวทางการออกแบบ** สิ่งสำคัญคือ การสร้างความเข้าใจในพื้นที่ หรือประเด็นพูดคุย ให้กับผู้ร่วมประชุม โดยเฉพาะเมื่อเป็นคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ยังขาดความรู้ความเข้าใจในแผนที่ หรือ แผนที่ของชุมชน ผู้วิจัยเลือกใช้หุ่นจำลองอาคารเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจกายภาพและสร้างการเรียนรู้ ร่วมกันเพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าใจสภาพปัจจุบัน ระบุปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของพื้นที่ได้ นำไปสู่การ พูดคุยเพื่อกำหนดเป้าหมายและแนวทางการออกแบบที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

- **ขั้นการออกแบบ** ในขั้นตอนนี้บทบาทของสถาปนิกเป็นสิ่งสำคัญ สถาปนิกจะเป็นกระบวนกรกลางที่นำความคิดเห็น จากชุมชนที่เป็นนามธรรมเปลี่ยนให้เป็นรูปธรรม ทำให้ชุมชนได้ทำความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจนนำไปสู่ การร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ เช่น การนำเสนอแนวทางการพัฒนาโดยใช้รูปภาพจริงในชุมชนเปรียบเทียบกับรูป ทัศนียภาพจำลองที่มีการปรับปรุง ชุมชนสามารถให้ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนและตรงไปตรงมา ผู้วิจัยสามารถนำเอาข้อมูลความคิดเห็นไปปรับปรุงแนวทางการออกแบบได้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในขั้นตอนนี้ยัง มีวิธีการที่สำคัญ คือการทดลองนำแนวทางการออกแบบไปใช้งานจริง เช่น การทำสะพานไม้ไผ่ชั่วคราว การจัดถนน คนเดิน เป็นต้น การทดลองทำจริงจะทำให้ชุมชนมีโอกาสทดลองใช้งานทำให้เห็นถึงข้อดี ข้อเสีย และความเป็นไปได้ ในการออกแบบ นอกจากนี้ยังทำให้คนอื่น ๆ ในพื้นที่สามารถเข้ามาใช้งานและร่วมแสดงความคิดเห็นได้

- **ขั้นการนำไปปฏิบัติ** ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของแนวทางการออกแบบ สิ่ง ที่สำคัญ คือการจะต้องสร้างฉันทามติร่วมในพื้นที่ที่ทุกคนยอมรับร่วมกันได้ ในกรณีนี้ผู้วิจัยใช้การประชุมกลุ่มย่อยที่ เชิญผู้มีส่วนได้-เสียในพื้นที่ออกแบบให้เข้าร่วมมากที่สุดเพื่อสร้างให้เกิดการยอมรับร่วมกันและผลักดันให้เข้าสู่ นโยบายในระดับท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสร้างการยอมรับในระดับสาธารณะผ่านการจัดกิจกรรมชมตลาดย่านเก่า ถนนแล้ววัฒนธรรมซึ่งเป็นการนำเอาแนวทางการออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแจะทั้งหมด ทดลองจัดขึ้นเพื่อสร้างการยอมรับในระดับสาธารณะซึ่งผลจากการจัดงานครั้งนี้ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรีให้ความสนใจที่จะผลักดันโครงการให้ เกิดขึ้นจริง นอกจากนี้ยังเป็นตัวอย่างการพัฒนาที่ชุมชนใกล้เคียงให้ความสนใจเกิดการขยายผลในปีต่อ ๆ ไป

ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม จากการดำเนินงานจะเห็นได้ว่า มีการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการ ดำเนินงานระดับปานกลาง-สูง นอกเหนือจากเครื่องมือ วิธีการ-เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ เกิดขึ้นในการดำเนินงานสามารถสรุปได้ ดังนี้

- **ชุมชนมีประเด็นที่สนใจร่วมกัน** ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรีมีความสนใจประเด็นด้านวัฒนธรรม ร่วมกัน เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความต้องการที่จะแก้ไข ทำให้การตั้งเป้าหมายที่จะฟื้นฟูเมืองในบริบทของเมือง วัฒนธรรมเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกคนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของโครงการ สร้างให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมได้ ในวงกว้าง ในพื้นที่อื่น ๆ ผู้วิจัยควรศึกษา หาประเด็นที่ชุมชนสนใจร่วมกันให้ชัด เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- **บทบาทของกระบวนการและสถาปนิก** การดำเนินการควรมีกระบวนการกลางที่จะเป็นตัวกลางในการจัดการ พูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีส่วนได้-เสียที่เกี่ยวข้อง บทบาทของกระบวนการมีความสำคัญที่จะสร้างให้เกิด กระบวนการมีส่วนร่วมในระดับที่สูง เช่น กระบวนการต้องเป็นผู้ฟังที่ดี รับฟังทุกความคิดเห็นอย่างตั้งใจ จริงใจ ไม่ ต่วนตัดสินใจ กระบวนการต้องมีความเป็นกลางไม่เลือกข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้กระบวนการยังต้องมีความ ยืดหยุ่นในการทำงานสามารถปรับเปลี่ยนแผนงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง ในส่วนบทบาทของสถาปนิก

เนื่องจากผู้วิจัยทำหน้าที่ทั้งเป็นกระบวนการกลางและสถาปนิกทำให้เห็นบทบาทที่สำคัญ คือการใช้ทักษะของสถาปนิกที่เปลี่ยนนามธรรม ให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชุมชนสามารถจับต้องได้ สิ่งเหล่านี้จะสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน สร้างบรรยากาศการพูดคุยที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย 1) สำหรับการขับเคลื่อนแนวทางการออกแบบพื้นที่เพื่อจัดทำถนนสายวัฒนธรรมคลองกระแซงให้เกิดเป็นรูปธรรมควรมีการติดตามความคืบหน้าการดำเนินงานจากหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และผลักดันให้ชุมชนจัดตั้งกลุ่มคณะทำงานขึ้นมาบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ให้ต่อเนื่อง 2) สำหรับการสร้างการมีส่วนร่วม เนื่องจากการดำเนินการในระยะแรกผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้ควรสื่อสารและประชาสัมพันธ์โครงการสู่กลุ่มเยาวชน กลุ่มคนวัยทำงานในพื้นที่เพื่อกระตุ้นให้คนกลุ่มอื่น ๆ สนใจ และเข้าร่วมในการผลักดันแนวทางการพัฒนาร่วมกับชุมชน 3) สำหรับการศึกษา หรือวิจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ผู้วิจัยควรศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารเก่าที่ถูกต้อง รวมถึงการศึกษาแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าเพชรบุรี เพื่อผลักดันแนวทางการออกแบบเข้าสู่แผนแม่บท

บรรณานุกรม

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). *การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท*. โอเดียนสโตร์.
- ชูวิทย์ สุดฉายา. (2552). *การอนุรักษ์เมือง*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปุ่น เทียงบุรณธรรม. (2555). *พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน : รายงานฉบับสมบูรณ์*. คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ - คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตภาคพายัพ.
- วิรัช วณิชารณ. (2530). *ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน*. โอเดียนสโตร์.
- อคิน ระพีพัฒน์. (2525). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224.
- GHC 10 years in the neighborhood. (2022).
<http://www.glasshousecollective.org/wp-content/uploads/2022/08/GHC-10-years-in-the-neighborhood.pdf>
- Project for Public Spaces. (2017). *What is placemaking?*
<https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>